

mio indulget. — Alii autem ei concedunt jus quoddam ad docendum, sed illud *secundarium*, cùm ipse versetur directè circa res físicas et justitiam protegendam. Non igitur sine manifestâ usurpatione juris familiæ et Ecclesiæ Status docendi *monopolium* vindicaret sibi (1), vel scholas, ut aiunt, *liberas*, vexaret.

Porrò si Status publicas suas habuerit scholas, ab illis pel-
lere nequit religionem, quin *indifferentismum*, *scepticismum*, imò et *atheismum* civibus infundere velit, summâ animarum et boni socialis injuriâ (2).

196. **Assertio 2^a** : *Cives singuli habent propria jura independenter a Statu, et possunt consociationes varias formare ad proprium bonum facilius prosequendum.*

PROB. 1ª PARS, quia cives priùs existunt quàm societas vel Status, et ut præclarè monet D. Thomas « *homo non ordinatur ad communitatem politicam secundum se totum, et secundum omnia sua.* » (1^a 2^æ, q. 21, a. 4, ad 3). Itaque cives non solùm animam suam et ea quæ ad ipsam pertinent servant sibi, sed cætera omnia personalitatis suæ jura, necnon *plenum* rerum suarum dominium.

PROB. 2^a PARS, quia cives jure possunt sociare se ad faciendum in *communi* quidquid facere vel prosequi possunt *solitarii*; unde, v. g. qui agriculturam vel rem industrialem

(1) Damnata est sequens *Syllabi* propositio : « Totum scholarum *publicarum* regimen, in quibus juvenus christianæ alicujus reipublicæ instituitur, episcopalibus duntaxat seminariis aliquâ ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, ut nullum alii cuicumque auctoritati recognoscatur jus immiscendi se in disciplinâ scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum. » (§ VI, prop. 45).

(2) Rationi consonat experientia. Postquam enim multis annis apud nos viguisset systema scholæ a religione separatæ, hæc dicere potuit Portalis : « Il est temps que les théories se taisent devant les faits. Point « d'instruction sans éducation, sans morale et sans religion. Les professeurs ont enseigné dans le désert, parce qu'on a proclamé imprudemment qu'il ne fallait plus parler de religion dans les écoles. Les enfants « sont sans idée de la divinité, sans notion du juste et de l'injuste. De là « des mœurs farouches et barbares, et bientôt un peuple féroce... Toute « la France appelle la religion au secours de la morale et de la société. » (Cf. *La Tête et le Cœur*, 3e part., p. 253 et ss.).

exercent, congregare se possunt ad eam junctis viribus melius exercendam; item qui *orare*, vel *docere*, vel infirmos ac pauperes curare gestiunt, jure possunt idoneas ad hunc finem consociationes formare; idemque generatim diceres de omni consociatione quæ nihil inhonestum vel communi bono adversum præ se fert.

Merito igitur SS. Leo XIII : « Privatas societates inire concessum est homini jure naturæ. » (Encycl. *De conditione opificum*).

Præterea, societates istæ id habent commodi quòd et fecundant activitatem civium singulorum, et quædam opera communia, societati maximè utilia, sine ullâ æris communis injuriâ exequi possunt, ut constat exemplo societatum quæ ad docendum infantes ac juvenes, vel ad infirmos ac pauperes curandos navant operam.

Accedit quòd cives ita conjuncti possunt, si opportunum fuerit, obstare faciliùs ne Status in res eorum privatas quidquam moliat, suisque ex finibus egrediatur.

ARTICULUS V

De nexu societatis civilis cum religione.

Quærendum est 1° utrùm societas civilis debeat Deo cultum publicum? 2° utrùm Ecclesiæ catholicæ uniri ac subordinari debeat?

§ I. — De religione Deo a societate civili debitâ.

197. Apud multos hodiernos *liberales*, ut se vocant, invaluit opinio nullam a *Statu* haberi debere religionem; varios quidem homines, *individuè* sumptos, posse, si velint, Deo cultum reddere, sed *Statum* a cultu omni abstinere et sese gerere debere perinde ac si nullus esset Deus.

198. **Assertio** : *Societas cultum publicum Deo persolvere debet.*

I. *Probatum directè*. 1° Societas, utpote naturalis homini, est a naturâ, et proinde ab Auctore naturæ; ab eo etiam con-

servatur et gubernatur, quia Deus super omnia et singula principatum immediatum exercet. Ergo societas publice agnoscere debet suam dependentiam a Deo et omnia quæ ab eo recepit beneficia. (Cf. *Encycl. Immortale Dei* SS. Leonis XIII, die 1ª nov. 1885).

2° Et verò, societas constat ex gubernatis et ex gubernatore vel gubernatoribus. Porrò utrique, quatenus homines, tenentur ad religionem Deo exhibendam. Ergo et societas; ac proinde, si homines non sint athei, societas ipsa athea esse non potest. *Confirmatur*, quia homines in societate constituti, naturâ feruntur ad exprimendos publicâ ratione sensus quos seorsim experiuntur; unde, ut cultus *externus* ab interno, ita *socialis* a privato sponte defluit.

II. *Indirectè*. 1° Sublatâ civitatis religione, ut ipsa testatur experientia, jam ex hominum mentibus sensim extenuantur pietas; siquidem multi publicum cultum profitentur, qui nullum haberent, si publicus deesset. Econtra, solemnibus cultûs exemplo eriguntur animi, boni sensus mire foventur, non aliter atque in bellis, omnium virtute cujusque virtus exardescit. Ut igitur cultus externus necessarius est ad fovendum cultum internum, ita *socialis* ad privatum.

2° Si desit societatis religio, ipsum societatis *fundamentum* corruat necesse est. Nulla namque est societas sine morali ordine, nulla legum vis sine legitimâ principum auctoritate. Sed, ut in *Ethicâ generali* (n. 3-5) demonstravimus, ordo moralis fundamentum habet in lege naturali, quæ essentialiter pendet a Deo, sine quo vi omni destituitur. Auctoritas autem principum, ut infrâ evincetur, a Deo ipso promanat; hinc *damnata* ista *Syllabi* propositio: « *Morum leges divinâ hæud egent sanctione, minimèque opus est ut humanæ leges obligandi vim a Deo accipiant.* » (§ 7, *Prop.* 56).

Remotâ igitur ideâ Dei ac religionis a societate, duo tantum remanent, nimirum, ex parte gubernatoris, *vis physica*, et ex parte subditorum, *timor*. Sed ista duo sunt debile admodum vinculum ad conjungendos homines (1), et ipsorum

(1) « Qui timore subduntur, ait D. Thomas, si occurrat occasio quâ

naturæ morali adversantur, quæ jubet hos regi humano, non brutorum more.

3° *Confirmatur* quia ipsi pagani philosophi decreverunt sine religione nullam stare societatem: « Omnis humanæ societatis fundamentum convellit, ait Plato, qui religionem convellit. » (*De leg.*, l. X). Plutarchus autem: « Facilius urbem condi sine solo posse puto, quàm, opinione de diis sublatâ, civitatem coire aut constare. » (*Adv. Coloten.*, opp., t. 2). Quibus assentit ipse Machiavel: « Nullum certius judicium de regionis alicujus interitu habere poteris, quàm si in eâ divinum cultum despectui haberi cognoveris. » (*Disc. in. prim. dec. Titi Livii*, l. 1, c. 10).

199. Corollarium. Hinc sequitur ipsos gubernatores, quatenus gubernatores, ad cultum publicum Deo reddendum teneri. Quare debent attendere ad Deum et ad divina præcepta, tum in ferendis legibus, tum in earum executione promovendâ, tum in judiciariæ potestatis exercitio. — At verò evidens est eos non ad religionem quamlibet, sed ad *veram* religionem obligari; quippe iisdem officiis ac singuli homines erga Deum obstringuntur, et media eadem habent ad cognoscendam veram religionem.

200. Obj. *Status* non est judex doctrinæ. Sed judex doctrinæ efficitur si tenetur ad religionem aliquam, et præsertim ad religionem veram secernendam. Ergo debet esse *practicè* atheus.

R. neg. maj. et min. quatenus nimis absolutè pronuntiant. 1° Enimvero debet *Status* religionem *naturalem* tueri, ac pœnis afficere delicta externa contra eam admissa, quia nulla societas stare valet, nisi servatâ ethicâ naturali, in quâ velut fundamento nititur.

2° Si religionem catholicam *Status* amplecti debet et tueri contra ejus osiores, non tamen *per seipsum* pronuntiat circa dogmata ejus vel præcepta, sed quatenus ab Ecclesiâ infalli-

possint impunitatem sperare, contra præsertim insurgunt eo ardentius quo magis contra voluntatem ex solo timore cohibebantur. Et ex nimio timore plerique in desperationem incidunt; desperatio autem audacter ad quælibet attentanda præcipitat. » (*De Regim. princip.*, l. 1, c. 10).

bili docetur; unde non propriè doctrinæ iudex evadit. Et sicut non repugnat, ut rationis lumine, præcepta religionis naturalis agnoscat, ita non repugnat, ut revelationis et Ecclesiæ lumine, agnoscat quæ in religione revelatâ continentur. — Alioquin eodem jure quo Status, persona quælibet privata indifferentem sese in religiosâ re proclamare posset, sub prætextu quòd non sit doctrinæ iudex.

§ II. — De unione societatis civilis cum Ecclesiâ catholicâ et ejus ad ipsam subordinatione.

201. Assertio 1^a : *Societas civilis et societas catholica non debent separari, sed uniri.*

Etenim hæ societates non debent separari, quæ personam eandem dirigunt, et quarum unio utrique prodest. Atqui societas catholica et societas civilis eandem dirigunt personam, nempe hominem, et earum unio prodest utrique.

Constat 1um. Ecclesia quidem directè animam, Status autem directè corpus hominis curat. Attamen Ecclesia non ita hominis animam regit, ut corpus omnino prætermittat; regit enim *omnes* hominis actus morales sives internos, sive externos. Item, *Status* non ita corpus hominis regit, ut spectet illud tanquam corpus physicum, sed regit illud tanquam informatum animâ rationali. Ergo sejungere Statum ab Ecclesiâ, idem est ac sejungere corpus ab animâ.

Confirmatur, quia multæ occurrunt quæstiones quas *mixtas* vocant, eo quòd partim ad Ecclesiam, partim ad Statum pertinent. Porrò quæstiones istæ rectè solvi non possunt, nisi ex concordia et pacto inter utramque civitatem.

Constat 2um, quia ex unione illâ, Ecclesia majori a populis veneratione habetur, et efficacius protegitur contra inimicos suos. Ac vicissim, si religione catholicâ cives imbuantur, fidelius civilis auctoritatis servant leges, nullas perturbationes moliuntur, tranquilla et secunda sunt omnia tum in domo, tum in civitate. — Meritò igitur *damnata* est sequens *Syllabi* propositio: « *Ecclesia a Statu, Statusque ab Ecclesiâ sejungendus est.* » (§ 6, Prop. 55).

202. Assertio 2^a : *Status Ecclesiæ subordinari debet.*

*Probat*ur ex utriusque societatis naturâ, objecto et fine. Enimvero Ecclesia est societas supernaturalis, quæ directè circa mentem occupatur, et hominem ordinat ad finem ultimum, in vitâ futurâ *obtinendum*. Econtrâ, societas politica est merè naturalis, directè occupatur circa corpus, et hominem dirigit in vitâ præsentî. Ut ergo naturalis ordo supernaturali, corpus animæ, vita præsens futuræ, et finis intermedius ultimo subordinatur, ita Status Ecclesiæ. (Cf. S. Th., 2^a 2°, q. 60, a. 6, ad 3).

At verò subordinatio ista intelligi non debet de rebus politicis, quatenus sunt merè politicæ, sed quatenus cum spiritualibus connectuntur. « *Ut enim*, ait Bellarminus, se habent « in homine spiritus et caro, ita se habent in Ecclesiâ duæ « illæ potestates. Itaque spiritualis non se miscet temporalibus negotiis, dummodo non *obsint* fini spirituali, aut non « sint *necessaria* ad eum consequendum. » (*De Rom. Pont.*, l. V, c. 6).

ARTICULUS VI

De supremâ auctoritate in societate civili.

Dicemus: 1° De illius naturâ variisque muneribus; 2° de illius origine.

§ I. — De natura variisque muneribus supremæ potestatis.

203. Potestas suprema definiri potest *jus regendi rempublicam et ad debitum finem perducendi.*

Si *adæquatè* sumi velit, amplectitur potestatem *legislativam, executivam et judiciariam*. Etenim civitas gubernari et ad suum finem dirigi *nequit*, nisi quibusdam legibus: hinc potestas *legislativa*; sed leges ipsæ, in tantum civitatem regere possunt, in quantum executioni mandantur: hinc potestas *executiva*; demum, dubia oriri valent circa sensum et applicationem legis ad *casus* particulares: hinc potestas *ju-*

diciaria, cujus est definire qui actus legi respondeant vel adversentur, ideoque aut civium jura tueri, aut reos ad sanitas pœnas, pro societatis salute, damnare.

204. Potissima potestas auctoritatis civilis est potestas ferendi leges; siquidem leges sunt normæ quæ cives ad agendum impellunt, vel retrahunt ab agendo; potestas autem executiva et judiciaria ad eam ordinantur. Ast oportet ut potestas judiciaria omnino libera sit a Statu ut, possit juris rationem æquabilem tenere.

205. *Queritur utrum auctoritati supremæ jus insit reos quosdam perniciosos mortis pœnâ plectendi?*

Porrò, quidquid *contra* dicant non pauci *liberales* hodierni, jus illud societati civili competit adversus quosdam reos qui a gravissimis delictis, nisi mortis pœnâ, sufficienter non arcerentur. — Audiatur D. Thomas: « Pars ordinatur ad totum, ut imperfectum ad perfectum; et ideo omnis pars naturaliter est propter totum. Et propter hoc videmus quòd si salutis totius corporis humani expediat præcisio alicujus membri, puta cum est putridum vel corruptivum aliorum membrorum, laudabiliter et salubriter abscinditur. Quælibet autem persona singularis comparatur ad totam communitatem, sicut pars ad totum. Et ideo, si aliquis homo sit periculosus communitati et corruptivus ipsius, propter aliquod peccatum, laudabiliter et salubriter occiditur, ut bonum commune conservetur (1). » (2^a 2^æ, q. 64. a. 2. c). — *Confirmatur* unanimi populorum persuasionem et agendi ratione.

206. Quod spectat ad *fundamentum* hujus juris, in eo reponendum est quòd princeps utitur legitima *defensione* societatis, simul ac *minister* est Dei ad peccatorum, saltem gravissimorum, punitionem (2).

(1) Cf. Lucien Brun, *Introd. à l'étude du droit*, 9e conf.

(2) « Si malum feceris, time: non enim sine causâ gladium portat. Dei enim minister est, *vindex* in iram ei qui malum agit ». (Rom. XIII, 4).

§ II. — De origine supremæ auctoritatis civilis.

207. *Opiniones*. Triplex philosophorum opinio recensetur. Quidam tenent cum Rousseau potestatem civilem a populo tantum oriri quia societas ex eo habetur quòd *socius* quisque sua *omnia* jura conferet communitati, ut hæc sit *voluntas generalis*. Quare auctoritas publica non est nisi summa liberatum seu voluntatum individuarum.

At catholici philosophi docent auctoritatem a Deo suam originem habere, quanquam id duplici systemate diverso explicant. Nam, juxta alios, Deus *immediatè* confert auctoritatem multitudini, quæ illam transfert in principem a se electum; ita S. Augustinus, Suarezius (*de Leg.*, l. III, c. 2), et scholastici communiter, inter quos Victoria, Dominicus Soto et Billuart; ita etiam Bellarminus, S. Ligorius et Balmès. — D. Thomas opinionem hanc explicitè quidem non profitetur, sed ei videtur favere (1). — Juxta alios, auctoritas nullo modo in multitudine reperitur, sed, electo semel principe a multitudine, Deus in eum *immediatè* confert auctoritatem; ita veteres quidam theologi, et recens Bossuet, Taparelli, Zigliara, aliique minoris notæ.

208. *Assertio* 1^a: *Potestas civilis primariò ex Deo, tanquam auctore naturæ, oritur.*

1° Societas est a Deo, tanquam auctore naturæ. Ergo et auctoritas. — Probatur *antecedens* ex dictis de societatis origine. Illud enim est a Deo, tanquam naturæ auctore, quod

(1) Dicit enim: « Condere legem vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad personam publicam quæ totius multitudinis curam habet. » (2^a 2^æ, q. 90, a. 3, c). — Alibi assertit consuetudinis vim ex multitudine ipsâ hauriri, modò tamen hæc libera fuerit, scilicet non constituta sub principis alicujus potestate: « Si enim sit libera multitudo, quæ possit legem sibi facere, plus est consensus totius multitudinis ad aliquid observandum, quod consuetudo manifestat, quam auctoritas principis, qui non habet potestatem condendi legem, nisi in quantum gerit personam multitudinis; unde licet singulæ personæ non possint condere legem, tamen totus populus condere legem potest. » (1^a 2^æ, q. 97, a. 3, ad 3).

a naturâ promanat, siquidem Deus est auctor naturæ. Atqui societas a naturâ promanat, cùm sit homini naturalis.

Prob. conseq. Si Deus dicitur auctor societatis, quia ea naturalis est, auctor dici debet omnis ejus quod naturale est in societate. Sed auctoritas naturalis est societati, imò est pars *formalis* illius, cùm suam illi rectionem et unitatem conciliet. « Si, ait D. Thomas, naturale est homini quòd in societate multorum vivat, necesse est in hominibus esse *per quod* multitudo regatur. Multis enim existentibus hominibus, et unoquoque id quod est sibi congruum providente, multitudo *in diversa dispergeretur*, nisi etiam esset aliquis de eo quod ad bonum multitudinis pertinet, curam habens, sicut et corpus hominis et cujuslibet animalis deflueret, nisi esset aliqua vis regitiva *communis* in corpore, quæ ad bonum commune omnium membrorum intenderet. » (*De Reg. princ.*, l. I, c. 4).

Confirmatur quia suprema potestas a populo minimè pendet. Nam velint, nolint homines, regi debent ab aliquo, nisi, ut advertit Bellarminus, velint perire humanum genus, quod est contra inclinationem *naturæ*. Et propterea, non posset genus humanum, etiamsi *totum* conveniret, contrarium statuere, nimirum ut nulli essent principes vel rectores. » (*De Laicis*, l. III, c. 6).

« 2º Declaratur secundò, ait Suarezius, quia hæc potestas habet plures actus qui videntur *excedere* humanam facultatem, prout est in singulis hominibus; ergo signum est non esse ab illis, sed a Deo. *Primus* actus est punitio malefactorum, etiam usque ad mortem; nam cùm solus Deus sit dominus vitæ, solus ipse videtur dare potuisse hanc potestatem... *Secundus* actus est constituere in materiâ aliquâ medium *virtutis* necessarium ad honestatem ejus. — *Tertiò*, cum hoc statu conjunctus est effectus obligandi in conscientia, quod maximè videtur pertinere ad divinam potestatem. » (*De leg.*, l. III, c. 3, n. 3).

3º Præterea, hæc veritas pertinet ad *catholicam* doctrinam, dicente D. Paulo: « Non est potestas nisi a Deo; quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potes-

« tati, Dei ordinationi resistit. » (*Rom.*, c. 13, v. 1). Legitur etiam in *Proverbiis*: « Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt. » (C. VIII, v. 15). — Dogma illud recens inculcavit SS. Pontifex Leo XIII, in *Encycl. Diuturnum illud*, die 29 junii 1881.

209. Corollarium. Ut monet Suarezius, hæc potestas a Deo datur per modum proprietatis *consequentis naturam*, non autem per *specialem* actionem vel concessionem a *creatione* distinctam, quatenus dictat ratio Deum sufficienter providisse humano generi, et proinde illi dedisse potestatem necessariam ad suam conservationem convenientemque gubernationem.

210. Assertio 2ª: *Probabilior videtur opinio quæ vult auctoritatem a Deo multitudini datam, ab eâ immediatè in principem transferri.*

1º Phænomena ordinis merè naturalis per causas secundas *proximè* debent explicari, nec requiritur nisi concursus Dei ad earum operationes. Atqui potestas civilis est aliquid merè naturale in societate; ac proinde immediatè ex ipsâ naturaliter fluit, etsi eam a Deo cum sui creatione acceperit. — *Confirmatur*, quia cùm quis alteri se mancipat ad ei serviendum, ipse immediatè veram in eum confert auctoritatem, nec Deus eâ in re aliter intercedit, quàm jubendo generatim ut inferior quisque superiori suo subjiçatur. Idem porrò dicendum videtur de multitudine relativè ad gubernatorem cui sese credit.

2º Populo negari posse non videntur hæc tria jura, scilicet: 1 Jus condendi *generaliores* quasdam leges quibus tota communitas ligetur, nisi quòd ægrè per seipsum potest eas *initiare*; jus illud, ut suprâ monuimus, multitudini explicitè conceditur a D. Thomâ, qui cæterùm illud habet ut potissimum supremæ auctoritatis munus; 2 Jus determinandi eam *regiminis* formam quam præoptaverit, sive *Monarchiam*, sive *Aristocratiam*, sive *Democratiam*. Quanquam enim potestas est juris naturalis, tamen ejus determinatio ad certam regiminis formam pendet ex hominum arbitrio. Unde audiendi non sunt qui unum ex prædictis guberniis ad jus *divi-*

num referunt. — Quinimo, si causa legitima et urgens adsit, idque nullius juri adquisito interim deroget, potest multitudo, ut ait Bellarminus, mutare regnum in aristocratiam aut democratiam (1), et vicissim, democratiae aut aristocratiae regnum subrogare. 3 Populo etiam, ut infrà dicitur, jus competit eligendi *subjectum* a quo exerceri velit summam potestatem; imò illius auctoritatem definiendi certis limitibus et vel ampliorem, vel minorem faciendi.

Porrò hæc tria jura nihil aliud sunt nisi potissima supremæ potestatis munera. Ergo multitudo, cùm eligit gubernatorem, spoliatur se naturali suâ quam a Deo recepit potestate, eamque in suum gubernatorem transfert.

Dixi: *probabilior videtur*, quia sententiam hanc ut *meram opinionem* habemus (2); unde alterius opinionis afferimus argumenta, ut eam alteri liceat eligere, si veriorē putaverit.

241. Corollarium. In hac opinione, Deus habetur ut causa potestatis *primaria*, populus autem ut causa *secundaria*

(1) Attamen hodiernis politicis hæc meditanda sunt, quæ sapientissimè docet Montaigne: « La meilleure police est à chaque nation celle sous laquelle elle s'est maintenue. Sa forme et commodité essentielle dépend de l'usage... Es affaires publiques, il n'est aucun si mauvais train, pourvu qu'il aie de l'âge et de la constance, qui ne vaille mieux que le changement et le remuement... Rien ne presse un État que l'innovation. Quand quelque pièce se démanche, on peut l'étayer: on peut s'opposer à ce que l'altération et corruption naturelle à toutes choses ne nous éloigne trop de nos commencements et de nos principes. Mais d'entreprendre de refondre une si grande masse, et de changer les fondements d'un si grand bâtiment, c'est à faire à ceux qui pour décrasser effacent, qui veulent amender les défauts particuliers par une confusion universelle, et guérir les maladies par la mort. Toutes grandes mutations ébranlent l'État et le désordonnent. » (*Essais*, l. III, c. 9, et l. II, c. 17.) Cf. S. Th., 1^a 2^æ, q. 97, a. 1, 2.

(2) Nonnulla verba Encycl. *Diuturnum illud*, ad litteram sumpta, opinionem suarezianam reprobare videntur. At contextus id non fert, et viri quidam, ex ipsâ urbe Româ, cùm auctoritate, cùm scientiâ insignes, interrogati, responderunt id omnino alienum fuisse a mente SS. Pontificis, qui noluit pronunciare, nisi contra eos qui potestatem ab ipso populo, non a Deo, volunt oriri. Itaque opinionem suarezianam, nostris etiam diebus, tuentur plures theologi; inter quos PP. Mendive, Martin et Rossetti, S. J.

et *subordinata*, quippe quod populus eam a Deo, ut a *fonte* receperit. Qui ergo potestatem civilem exercent, verè sunt Dei *ministri* et *per eum regnant*, ut loquitur Scriptura.

242. Obj. 1° Si asseratur principi a populo supremam conferri auctoritatem, pronum populo erit superiorem principi sese existimare, et eum nil aliud esse nisi *mandatarium*, facili ex causâ revocabilem; inde sequentur machinationes atque perturbationes.

Hanc objectionem sic refellit Suarezius: « Negamus ex eâ (prædictâ sententiâ) occasionem rebellionum contra legimos principes populo dari. Nam postquam populus suam potestatem in regem transtulit, non potest justè, eadem potestate fretus, suo arbitrio, seu quoties voluerit, se in libertatem vindicare. Nam si potestatem suam regi concessit, quam ille acceptavit, eo ipso rex *dominium* acquisivit: ergo, quamvis rex habuerit a populo illud *dominium* per donationem, vel contractum, non ideo licebit populo *dominium* illud regi auferre, nec libertatem suam iterum usurpare. Sicut particularis persona, quæ libertati suæ renuntiavit, et se in servum vendidit, aut donavit, non potest postea, suo arbitrio, se a servitute eximere. » (*Defens. fid. cathol.*, l. III, c. 3, n. 2).

Quare, sive immediatè auctoritas a Deo principi detur, sive mediante populo, ipsa eadem remanet, nec magis, nec minùs inviolabilis.

243. Obj. 2° Homines non habent supremam potestatem, quatenus singuli et divisim sumpti, imò neque quatenus formant multitudinem confusam, sed tantum postquam congregati sunt in formam corporis politici. Porrò cogi nequeunt in formam politici corporis, nisi priùs *expressam* habeant auctoritatem quæ illas in sociali vinculo jungat; unde habetur circulus. Ita Bossuetius. (5° *Avertissem. aux protestants*, n° 49).

R. *Dist. maj. et neg. min.* Enimverò homines quatenus singuli, non *completè* quidem, sed *particulariter* et *radicaliter* habent supremam potestatem, quia idonei sunt ad formandam communitatem politicam, si modò se uniant.

Postquam verò suâ unione fecerunt communitatem perfectam, jam in eorum communitate potestas *actu* resultat ex ipsâ *naturâ rei*. (Cf. *Tract. de Leg.*, l. II, c. 3).

Quare potest multitudo, quin ullam regiminis formam aut ullum subjectum adhuc instituerit, dici *corpus politicum*, quia membra ejus ad finem sociale uno consensu colligata sunt. Et revera potest eligere aliquem ex suis, quem *rectorem* instituat, et cujus jura ipsa definiat. — Et alioquin, sequeretur quòd, mortuo gubernatore, communitas desineret populus esse, nec ante populus iterum esse *inciperet*, quàm novo supra se instituto gubernatore. Porrò consecraria ista admittenda non videntur.

214. Obj. 3° Deus non dare debet multitudini potestatem quam ipsa nequit exercere. Atqui multitudo exercere nequit supremam potestatem.

R. *neg. maj. et dist. min.* Ut enim quis aliquod jus habeat, non requiritur ut illud per seipsum exercere possit, sed satis est ut illud, mediante alio, exerceat, qui personam illius gerat. Hoc passim in societate fieri videmus. — Idem porrò dici potest de multitudine, cujus princeps vel quicumque gubernator gerit personam. — Cæterum, licet multitudo per seipsam exercere haud queat omnia et singula supremæ potestatis munera, tamen quit ferre *generaliores* quasdam leges, ut ait D. Thomas : « Condere legem vel « pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad personam publicam quæ totius multitudinis curam habet... Licet « singulæ personæ non possint condere legem, tamen totus « populus condere legem potest. » (1^a 2^a, q. 90, a. 3, ad 3, et q. 97, a. 3, ad 3).

ARTICULUS VII

De subjecto supremæ potestatis.

215. Subjectum potestatis dicimus illud a quo gubernatur multitudo, sive sit persona *physica*, ut rex, vel præses reipublicæ, sive persona *moralis*, ut senatus.

Jam de illo quæritur : 1° quomodo instituat? 2° utrum semel institutum a multitudine amoveri queat? 3° quomodo populus se habere debeat erga tyrannum et usurpatorem?

§ I. — De modo quo instituitur subjectum politicæ potestatis.

Quadruplex quæstio agi potest : 1° de societate primitus constitutâ; 2° de variis societatibus in temporum decursu formandis; 3° de meliori formâ regiminis; 4° de suffragio universali.

216. Assertio 1^a : *In societate primitus constitutâ, jure domestico designatum fuit politicæ potestatis subjectum.*

Hæc thesis propugnatur a multis iisque maximi nominis philosophis, inter quos Plato, Aristoteles et D. Thomas.

1° Potestas politica ex eodem principio debet oriri, e quo ipsa societas oritur; siquidem auctoritas est elementum constitutivum ac formale societatis. Porrò ex dictis (p. 149), societas politica oritur ex propagatione spontaneâ familiarum ex unâ domo, ut communi stipite. Ergo primum nascentis hujus politicæ societatis subjectum oritur a familiâ. — At in familiâ, potestas viget in patre. Ergo ex patre oritur principium politicæ potestatis. — Propterea, rector crescentis domus erat antiquior paterfamilias, veluti *principium* communis stipitis; nec ille indigebat arbitrario suorum consensu, sed a *naturâ* habebat jus imperitandi, et suos aut natos aut natos natorum gubernandi.

2° Et verò, auctoritas politica non est aliud nisi jus multitudinis ordinandæ, et agendæ curæ communis illius boni. Porrò jure illo fruitur pater in familiam suam; et proinde auctoritas paterna cum auctoritate politicâ magnam analogiam habet.

Quin etiam auctoritas politica potest haberi tanquam *extensio* seu *evolutio spontanea* paternæ auctoritatis, sicut multitudo civilis est evolutio spontanea multitudinis domesticæ. Cum enim multitudo domestica in dies mutata fuit, sumptis incrementis ex natorum, consanguineorum, famulorumve,